

Salih Özbaran

**İHTİŞAMDAN SAVURGANLIĞA
VE ARDINDAN YOKSULLUĞA**

Tarihçi
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları • 166

Genel Yayın Yönetmeni: Necip Azakoğlu

Yayına Hazırlayan: Nevin Azakoğlu

Kapak Tasarımı: Çağlar Yalçın

Sayfa Tasarımı: Çağlar Yalçın

Birinci Baskı: İstanbul, Ocak, 2025

Boyutlar: 13,5 x 21 cm

Sayfa sayısı: 80

ISBN: 978-975-2466-78-4

Baskı ve cilt

Seçil Ofset

100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi,

5. Cad. No:77 Bağcılar İSTANBUL

+90 (212) 629 06 15

Sertifika No: 44903

© Türkiye’de Yayın hakları Tarihçi Kitabevi’ne aittir.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi

Sertifika No: 17618

Moda Caddesi No: 104/A Moda/Kadıköy-İSTANBUL

Tel: 0216 418 68 86 GSM: 0530 370 74 11

www.tarihcikitavebi.com info@tarihcikitavebi.com

tarihcikitavebi

TarihciKitavebi

tarihcikitavebi

Salih Özbaran

**İHTİŞAMDAN SAVURGANLIĞA
VE ARDINDAN YOKSULLUĞA**

*16-17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda
Saray, Yönetim, Liyakat, Rüşvet ve Kayırmacılık*

Tarihçi
Kitabevi

Salih Özbaran'ın Kısa Özgeçmişi ve Yayın Listesi

Salih Özbaran: 1940 Turgutlu doğumlu. Manisa Lisesi (1958), İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü ve Yüksek Öğretmen Okulu mezunu (1963). Doktora tezi: Londra Üniversitesi (1969). 1977 yılında doçent, 1982'de profesör oldu. İstanbul Üniversitesinde, Ege ve Dokuz Eylül üniversitelerinde çalıştı (1979- 1998). Cambridge Üniversitesi'nde ziyaretçi profesör olarak dersler verdi, seminerlere katıldı (1999-2000).

Yayımlanmış Kitapları:

- Tarih ve Öğretimi* (1992);
The Ottoman Response to European Expansion (1994);
Tarih, Tarihçi ve Toplum (1997);
Güdümlü Tarih (2003);
Sınırdaki Osmanlı (2004);
Bir Osmanlı Kimliği (2004);
Portekizli Seyyahlar (2007);
Osmanlı'yı Özlemek ya da Tarih Tasarlamak (2007);
Ottoman Expansion towards the Indian Ocean (2009);
Geçmiş Güncelleştirmek (2011), Tarihçi Kitabevi;
Umman'da Kapışan İmparatorluklar; Osmanlı ve Portekiz (2013), Tarihçi Kitabevi;
Tarihçilik Zor Zanaat (2015), Tarihçi Kitabevi;
Tarihçi ve Doğa (2021), Tarihçi Kitabevi;
Osmanlı Aidiyetleri ve Türk Kimliği (2023), Tarihçi Kitabevi.

Nehir Söyleşi:

Tarih Fermanla Yazılmaz: Salih Özbaran, Nehir Söyleşi: Özlem Kumrular (2019), Tarihçi Kitabevi.

Bölgesel tarih (Kasaba/Turgutlu) Kitapları:

Küllerinden Doğan “Kasaba” Turgutlu (2013); *Fotoğraflarla Konuşan Kasaba: Turgutlu* (2015); *Çaldağı: Kasaba’mdaki Darbe* (2018);

Kasaba Yazıları (2021).

Editörlük Yaptığı Kitaplar:

Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Şehircilik ve Ulaşım* (1984); *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (1995); V. J. Parry, *Richard Knolles’ History of the Turks* (2003); *Türk Denizcilik Tarihi* 1. cilt, İdris Bostan ile (2009).

Çeviri Kitabı:

David Thomson, *Tarihin Amacı* (1983).

verildiğini, bilginin kenara itildiğini, arkası çıkılana öncelik tanındığını, işe yalancılık ve hile karıştırıldığını cesaretle yazabilmişti. Ayrıca Türk, Yörük, Çingene, Yahudi gibi aidiyetlerle³ nitelendirilenlerin hareme girmelerinden söz ettiğinde sultanlığın kimlik politikasını da açığa vurmuştu.⁴ Şüphesiz, “kul” statüsünde bulunanlar ayrıcalıklıydı.

Din ve İçki/Tütün/İşret

Kumrular'ın Sultan VI. Murad dönemine ilişkin bahsettiği meselelerden biri de şüphesiz din ve dindarlık ile ilgiliydi, içki ve işrette saklananlardı, aynı zamanda göze batanlar. Tarihçi Nicolae Jorga'dan naklettiğine göre “Murad dindar bir padişah değildi. Ramazan'da oruç tutmadığı söyleniyordu. Çok az camiye gidiyor, zekâtlar için ayrılan parayı da azalttığı iddia ediliyordu. Özellikle Batı kaynaklarından yansıtılan tanıklıklara ve bilgilere göre -abartmaları da göz önünde bulundurmak kaydıyla- Sultan'ın Revan Seferi'nden sonra İstanbul'a getirdiği ve “Acem tarzında ve Cem tertibinde” işret (içkili) meclislerinde kendisine kılavuzluk eden Emir Gûne ile yakınlığını da belirtiyor Kumrular.

16. yüzyıl sonunda bulunduğu İstanbul'u anlatan Domenico, orada 1500 meyhanenin varlığını yazmış. Daha sonra Evliya Çelebi'nin sadece Eyüp, Galata ve Üsküdar için verdiği rakam ise 1060'dır. Sayıların abartılı olarak verildiği düşünülse bile, çoğu birkaç katlı olan meyhanelerin sıkça buluşulan bir mekân olduğu ve sultanın “tebdil-i kıyafet” çıktığı denetimlerde şarap içenlerin ağır cezalara çarptırıldığı gerçeğini yok saydırmaz. Bu bağlamda anlatılanların

3 Cemal Kafadar'ın *Kendine Ait Bir Roma* ve Salih Özbaran'ın *Bir Osmanlı Kimliği* ile *Osmanlı Aidiyetleri ve Türk Kimliği* üstüne çalışmaları arasında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

4 Kumrular, *Kösem Sultan...*, s. 141-142.

abartılı olmadığı bir kanıtının da Kâtip Çelebi'nin eleştirilerinde bulunduğunu da hatırlatıyor Özlem. Tavernier'den naklettiğine göre, sarayda şarabın şerbetler, şuruplar ve diğer içeceklerle kemeraltında saklandığı da ayrı bir merak konusu olmuştur.

Kahve ve kahvehaneler sorununa da değiniyor yazar; insanların bir araya geldiği ama tehlike arz ettiği düşünülen kahvehanelere de. Bozahaneler ve meyhanelerden sonra sıra kahvehanelere gelmişti. “Ne de olsa insanların yan yana gelip tehlikeli konulardan konuştuıkları, devleti eleştirdikleri mekânlar, hükümdar için korku yuvasıydı”. Unutulmamalı ki kahve Fransa ve Almanya’da sosyal nedenlerle yasaklanmış, İngiltere’de “kâfir” içeceği olarak nitelendirilmişti. Padişah -daha önce babasının da uyguladığı- yasağı bu kez 1633 yılında tüm İmparatorlukta uygulamaya kalkıştı. Tütün de nasibini almıştı “bu yaprak-ı mekruh bade'l-yevm duhân (tütün) içen kimse ahz olunur [yakalanır] ise siyaseten katl olunur” hükmünce. Fenersiz sokağa çıkmanın bile bedeli ölümdü. Din adamlarının uyarıları bir yanda, halkın çaresizliği diğer yanda; Kâtip Çelebi'nin ve Naima'nın yazdıkları, Avrupalı gözlemcilerin yazdıklarını aratmayacak nitelikteydi:

“Bugüne gelinceye dek kimi vaizler kürsülerde yer yer söyleyip; din bilginleri de kimi haram kimi mekruh olduğunu ileri sürüp risaleler yazdılar. Buna tutulanlar da mubah olduğu düşüncesinde olup karşılıklar verdiler. “Binlerce insan bu yasağı dinlemeyip tütün sevdasından kopamadığı için telef olmuştu. Sultan'ın ibret-i alem olsun diye verdiği cezalar vahşet boyutuna ulaşmıştı. Bağdat Seferi'ne giderken bir konak yerinde ileri gelen askerlerden 15-20'si sultanın önünde öldürülmüştü. Yine de yeniçeriler ceplerinde taşıdıkları çubuklu lülelerle “ayakyolunda” içmeye devam ettiler”.⁵

5 Kumrular, *Kösem Sultan...*, s. 196-198.

DİZİN

A

- AKAD, Tanju, 53, 54.
AKDAĞ, Mustafa, 23, 70.
AKSAN, Virginia, 66.
AYALON, David, 63.
BARBARO, Marcantonio, 70.
BRAUDEL, Fernand, 9, 17, 27,
63.

C

- CARR, E.H., 18.
Cinci Hoca, 55, 56, 57.
CONTARİNİ, Simone, 45.
Çin İksiri, 62.
ÇİZAKÇA, Murat, 34, 35.

D

- DÁVID, Géza, 65.
DAVIS, Natalie Zemon, 52.
Domenico, 50.

E

- EMECEN, Feridun, 26, 32.
Emir Gûne, 50.
Emir Kurtbay, 64.
ERGENÇ, Özer, 17, 26, 69.
Evliya Çelebi, 50, 55, 56, 58.

F

- FAROQHİ, Suraiya, 17, 18, 20,
26, 33, 40, 69.
FLEET, Kate, 26, 33, 34.

G

- GENÇ, Mehmet, 20, 34.
GOFFMAN, Daniel, 40.
GRISWOLD, William J., 23.

- Gundulić, 47.
GÜLERSOY, Çelik, 23.

H

- Hotin Seferi, 47.

İ

- İLGÜREL, Mücteba, 26, 37, 54.
İNALCIK, Halil, 10, 17, 19, 40,
46, 59.
İPŞİRLİ, Mehmet, 36.

J

- JORGA, Nicolae, 50.

K

- KANDEMİR, Zafer, 26, 40.
Karaçelebizâde Abdülaziz
Efendi, 45.
Kâtip Çelebi, 49, 51, 52, 56.
KAYMAKÇI, Mustafa, 73.
KEEGAN, John, 64.
Kemankeş Kara Mustafa Paşa,
55.
Kınalızade, 33.
Koçi Bey, 25, 49, 57, 58.
Köprülü Mehmet, 60.
KUMRULAR, Özlem, 6, 15, 18,
20, 26, 37, 39, 43, 44, 58, 59.
KÜTÜKOĞLU, Mübahat, 72.

L

- Lello, 46.

M

- MILTON, John, 62.
MUMCU, Ahmet, 52.

N

Naima, 25, 45, 51, 54, 59.

O

Ocak, Ahmet Yaşar, 26, 35.

ORHONLU, Cengiz, 6, 11, 40.

ÖZAL, Turgut, 62.

P

Peçevi, 45.

PİERCE, Leslie, 45.

R

Revan Seferi, 50.

RİCAUT, Paul, 48.

ROE, Thomas, 37.

S

SAKAOĞLU, Necdet, 9.

Sandys, 49, 52.

Şerafettin Turan, 18, 29.

T

TABAK, Faruk, 26.

Tavernier, 51, 59.

Turgutlu, 5, 6, 13, 14, 15.

U

ULUÇAY, Çağatay, 58.

W

WALLERSTEİN, Emmanuel,
62.

Y

Yavuz Sultan Selim, 43, 63.

SALİH ÖZBARAN'IN TARİHÇİ KİTABEVİ'NDEN YAYIMLANMIŞ ESERLERİ

Geçmişi Güncelleştirmek (2011)

Umman'da Kapışan İmparatorluklar; Osmanlı ve Portekiz
(2013),

Tarihçilik Zor Zanaat (2015)

Tarihçi ve Doğa (2021)

Osmanlı Aidiyetleri ve Türk Kimliği (2023)

Nehir Söyleşi

Tarih Fermanla Yazılmaz: Salih Özbaran, Nehir Söyleşi:
Özlem Kumrular (2019)